

«نگاهی به زبان»

مؤلف: جورج یول

مترجم: نسرین حیدری

ناشر: سمت

سال نشر: ۱۳۷۹

نوبت چاپ: چهارم

محل نشر: تهران

تعداد صفحات: ۳۳۶

نقاط قوت:

شکلی:

۱- صفحه‌آرایی و صحافی مناسب

۲- بیان ساده و قابل فهم

۳- حروف‌نگاری مناسب

۴- کیفیت مناسب طرح روی جلد

۵- حجم مناسب

محتوایی:

۱- جامعیت کتاب

۲- استفاده از تمرین، آزمون، نمودار و جمع‌بندی نهایی

۳- معادل‌یابی مناسب (استفاده به جا از اصطلاحات تخصصی)

۴- انطباق عناوین با محتوای هر فصل

۵- نظم و انسجام نسبی اثر

۶- انطباق سرفصل با شورای عالی برنامه‌ریزی درسی

۵۲ نقدنامه کتب و متون زبان‌شناسی

نقاط ضعف:

شکلی:

۱- حذف فهرست اعلام

۲- ضعف در ترجمه برخی موارد

۳- استفاده مکرر از واژه‌های عربی

محتوایی:

۱- عدم اشاره به تفاوت‌های ممکن با چاپ‌های قبلی

۲- مفاهیم نحو و دستوری ضعیف است.

نقد تفصیلی:

این کتاب توسط دکتر اسماعیل جاویدان و دکتر حسین وثوقی یا عنوان «بررسی زبان: مبحثی در زبان‌شناسی همگانی» در سال ۱۳۷۰ توسط انتشارات مرکز ترجمه و نشر کتاب چاپ شده است.

۱- در مورد نگارش کلمه‌ها و جمله‌های کتاب، به طور خاص استفاده بیش از اندازه از واژه‌های عربی و نیز جمع شکسته عربی در حالی که معادل‌های فارسی به راحتی در دسترس بوده‌اند و نیز استفاده از شیوه نگارش پیوسته واژه‌ها و صورت‌های جمع مانند «فینیقیها، سئوالهای، ابداعات (می‌توان نوآوری‌ها را به کار برد)، باداوام‌تر، نظامهای، خطهای، عبارت‌ها، و ...» است.

با توجه به توصیه فرهنگستان زبان و ادب فارسی مبنی بر کاربرد واژه‌های مرکب و مشتق به صورت جدا از هم (در حد امکان) توصیه می‌شود که در چاپ‌های بعدی این گونه نگارش در متن ترجمه کتاب اصلاح شود. چند مورد برای نمونه ارایه شده است:

ژرفساخت = ژرف ساخت.

همنامی = هم نامی

همیاری = هم یاری

فینیقیها = فینیقی‌ها

صورت‌های = صورت‌های

مشابه‌اند = مشابه‌اند

بندرت = به ندرت

موقعیت‌های = موقعیت‌های

نگاهی به زبان ۵۳

تبلیغاتیها = تبلیغاتچی‌ها یا تبلیغات‌گران

دلالتان = دلیل‌تان

«لازمه‌های اصلی» = ضرورت‌های اساسی یا اصلی (صفحه ۲۰۱)

تبادل کلامی = ارتباط زبانی

معنیهای = معناهای - معنی‌های

نمونه‌های مشابه در سراسر متن کتاب به چشم می‌خورند و احتیاج به اصلاح دارد.

۲- شیوهٔ حروف‌نگاری استاندارد (یا استاندارد) و مناسب است. صفحه‌آرایی هم متعارف و مناسب است. صحافی محکم و خوب است. طرح جلد ساده است شاید لازم می‌بود که طرح‌ها، تصویرها و حرف‌هایی بر روی جلد چاپ می‌شد که گیرندگی و جذابیت بیشتری به کتاب بدهد. به طور خاص در حروف‌نگاری، نگارش اصطلاح‌های زبان‌شناسی و ترجمه آنها در متن کتاب به صورت برجسته و تیره بسیار تأثیرگذار است.

۳- حجم اثر برای تدریس درس‌های کلیات زبان‌شناسی ۱ و ۲ برای دوره‌های کارشناسی زبان و ادبیات انگلیسی و مترجمی زبان انگلیسی مناسب است. ولی خود این درس‌ها بایستی به درس‌های ۳ واحدی با مدت زمان ۴ ساعت در هفته برای هر ۳ واحدی با مدت زمان ۴ ساعت در هفته برای هر ۳ واحد درسی افزایش یابند.

۴- اثر مورد بررسی چاپ چهارم پاییز ۱۳۷۹ است. به نظر نمی‌رسد که تغییرات شکلی‌ای در این چاپ نسبت به چاپ‌های پیشین ایجاد شده باشد. به ظاهر چاپ‌های اول، دوم و سوم نیز از سوی انتشارات سمت صورت پذیرفته است. مترجم اثر هیچ اشاره‌ای در «یادداشت مترجم» به تفاوت‌های محتوایی نسبت به چاپ‌های پیشین نکرده است.

۵- اثر ترجمه است، معادل‌یابی‌ها مناسب بوده است: برای واژهٔ «Properties» که اصطلاحی تقریباً زبان‌شناختی است همیشه «خصوصیات» به کار رفته است که توصیه می‌شود که حتماً معادل «ویژگی‌ها (مشخصه‌ها)» به کار رود. برای «epenthesis» به جای «الحاق آوای میانجی» معادل «درج آوای/واج میانجی» پیشنهاد می‌شود.

در صفحه ۹۶ متن کتاب کاربرد واژهٔ «مستعمل» به جای واژهٔ انگلیسی «used» مناسب نیست. در ضمن اینکه «مستعمل» علاوه بر معنای «به کار رفته» و «به کار برده شده» معنای «قدیمی» هم دارد. بهتر است واژهٔ «تظاهر واقعی به کار رفته / یا مورد استفاده» درج شود.

۵۴ نقدنامه کتب و متون زبان‌شناسی

در صفحه ۲۲۸ به جای واژه «تمایش ایستای» برای واژه «Static representation» بهتر است از معادل معمول‌تر «بازنمایی ایستای» استفاده نمود.

در صفحه ۲۲۵ به جای «روش گوش‌ی - زبانی» به عنوان معادل برای «Audio Lingual Method» بهتر است از معادل «روش‌شنوایی - گفتاری» که از لحاظ معنایی هم بهتر رساننده معنا و مفهوم واژه انگلیسی است، استفاده شود.

بهتر است که برای معادل زبان «Swahili» واژه «سواحیلی» استفاده شود و نه معادل «سواحلی»؛ چون هم معادل دقیقی نیست و هم «سواحلی» با «ساحل» و «سواحلی» هم آوایی دارد. (صفحه ۱۰۳ کتاب و جاهای دیگر).

در صفحه ۲۰۱ کتاب برای دو کلمه babbling و Cooing معادل ذکر نشده است و تنها همین دو کلمه در متن کتاب در فصل پانزدهم به طور مرتب تکرار شده است. می‌توان برای cooing معادل «غان و غون کردن» و برای babbling معادل «مرحله ورور کردن» را پیشنهاد نمود. در واقع این دو واژه و معادل‌یابی فنی و دقیق برای آن در زبان فارسی خود می‌تواند بر اهمیت زبان دوران کودکی و نوزادی تأکید نماید. واژه «ذیل» به نظر واژه‌ای غریب، کم کاربرد و ناآشناست و بهتر است از واژه «زیر» و ... استفاده گردد.

معادل واژه انگلیسی Functional واژه نقشی است و نه نقش نما و این واژه به درستی در تباین با واژه «واژگانی» قرار دارد (نگاه به صفحه ۹۳ متن کتاب). صفحه ۹۶ «گوناگونی(ها)» معادل بهتری برای Variation است. در ترجمه از واژه «تنوعات» استفاده شده که کمی ثقیل است در ضمن اینکه دارای سایه‌های معنایی دیگری هم است.

در همان صفحه ۹۶ بهتر است به جای «قواعد» = rules از «قانون‌های» استفاده شود. و منظور از morphological realization همان «قانون‌های تظاهر ساختوازی» است نه «قواعد تظاهر تکوازی».

در صفحه ۲۳۲ (خط اول متن) بهتر است از «گویشوران» به جای «به کاربرندگان» استفاده شود. و به جای عبارت «این زبان با به کاربرندگانی که تعداد آن‌ها تقریباً به پانصد هزار می‌رسد، ...» از عبارت زیر استفاده شود:
«این زبان با حدود پانصد هزار گویشور،»

نگاهی به زبان ۵۵

در همین صفحه (ص ۲۳۲) بهتر است به جای معادل «مطرود نشد» که برابر با واژه انگلیسی challenged گرفته شده است، از واژه معادل «به چالش گرفته نشد» استفاده شود. در ضمن اینکه «مطرود شدن» به نظر می‌رسد که احتیاج به مفعول «جاندار» داشته باشد.

در صفحه ۲۳۵ حتماً بهتر است به جای «شاره دهندگان» که معادل signers گرفته شده از «شاره کنندگان» استفاده شود زیرا «شاره دادن» معمول نیست ولی «شاره کردن» رایج است.

در همان صفحه ۲۳۵ به جای واژه معادل «اشتباهی مبرم» به جای persistent fallacy بهتر است از معادل «اشتباهی مکرر» استفاده شود که منظور نویسنده کتاب بوده است.

صفحه ۲۳۵ (خط اول): «واقعاً جای تعجب می‌شد که ...» بهتر است گفته می‌شد: «واقعاً جای تعجب می‌بود که ...»

صفحه ۲۴۳ (بخش ج) «اظهارات وودوارد را ببینید»: بهتر است گفته می‌شد: «به اظهارات وودوارد توجه نمایید» که در آن «توجه نمایید» در برابر واژه انگلیسی Consider در متن انگلیسی کتاب برگزیده شده است.

در صفحه ۲۴۸. برای Family trees معادل مرسوم ولی قدیمی و نامأنوس «شجره‌های خانوادگی» برگزیده شده است که بهتر است از «درخت‌های خانوادگی» استفاده شود. در صفحه ۲۵۱، پاراگراف آخر: «خب، اولین ...» بهتر است از «خب، اولین / نخستین دلیل ...» استفاده شود.

صفحه ۱۳۷ کتاب، خط دوم. «یعنی هیچ گونه رابطه طبیعی با شیء «مربوطه» ندارد و صرفاً ...» بهتر است ترجمه شود: «یعنی هیچ گونه (رابطه یا) ارتباط طبیعی با شیء «مربوطه» ندارد و تنها ...».

در صفحه ۱۳۷ کتاب آمده است: «در موقعیت‌های جدی به خصوص به کار رود، ...» بهتر است ترجمه شود: «در موقعیت‌های جدی مشخصی (یا خاصی) به کار رود، ...». به خصوص و حتی خاص واژه‌های عام و از لحاظ معنایی خیلی رسا نیستند، و واژه به خصوص واژه‌ای با کاربرد عامیانه و روزمره است.

صفحه ۱۶۵ کتاب، واژه پرهیبه‌ها برای ترجمه Schemata به کار گرفته شده است. واژه آشناتر و پرکاربردتر طرحواره‌ها است.

۵۶ نقدنامه کتب و متون زبان‌شناسی

در صفحه ۲۴۷، درباره «درخت خانواده» زبان‌های هند و اروپایی نمونه‌های زیر احتیاج به بازبینی و اصلاح دارد. «هندیک» = Indic، وند «ک» در زبان فارسی آشنا نیست. لذا در ترجمه Indic می‌توان هندی یا هندی قدیم به کار برد. «لاتوی»، بهتر است لتونی یا لتونیایی به کار رود، معادل لاتوی آن را به جای زبان مردم لتونی در جایی پیدا نکردم. کلتی = Celtic که معادل سلتی هم به کار رفته و مرسوم‌تر است.

عـ طرح بحث مقدماتی جمع‌بندی نهایی، تمرین و آزمون موضوعات و پیشنهادهای مورد بحث منابع برای مطالعه بیشتر، نمودار، جدول، مثال و نمونه در سراسر متن کتاب اصلی وجود داشته و در متن ترجمه نیز عیناً نقل و ترجمه شده و وجود دارد. هرچند کتاب قدیمی است و مطالب و مفاهیم نیازمند به روز سازی است. به طور مشخص بیشتر متن کتاب به صورت «اطلاعی (informative)» و غیر تحلیلی نوشته شده است. به طور خاص، در تحلیل و ارایه مفاهیم در فصل‌های نهم و دهم، داده‌ها و «مفاهیم نحوی و دستوری بسیار کم، کم محتوا، و ناچیز است بسیاری از مفاهیم نحوی مطرح تا سال ۱۹۸۵، سال اولین نشر کتاب نادیده انگاشته شده است.

۸- محتوای کتاب (ترجمه) و بحث‌ها و تحلیل‌های هر فصل و بخش با عنوان فصل‌ها و بخش‌ها و فهرست مطابقت دارد. با توجه به این که هر فصل به زیر بخش‌های ریزتری مطابق با عنوان فصل تقسیم‌بندی شده است هر بخش به طور خاص به بحث درباره عنوان همان بخش می‌پردازد.

۹- محتوای کتاب ترجمه شده مطابق با سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی برای درس‌های «کلیات زبان‌شناسی ۱ و ۲» است. در واقع سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی بر اساس مطالب و فهرست‌ها و محتوی این گونه کتاب‌ها تهیه شده است و احتیاج به تعریف دوباره و تغییر دارد.

۱۰- در این اثر به طور خاص در بخش نحو (یعنی فصل‌های ۱۰ و ۹) ضعیف و کم محتوی است و تحلیل‌های جدیدتر نحوی در آن نیامده است و احتیاج به گسترش مفهومی مطالب این فصل‌ها دارد. در سایر فصل‌ها این اثر به ویژه چاپ ویرایش دوم کتاب تغییراتی مشاهده نمی‌شود.

۱۱- کتاب مربوط به سال ۱۹۸۴ است و از دیدگاه زبان‌شناسی عمومی به بحث و ارایه دانش زبان‌شناسی می‌پردازد و بدیهی است که داده‌ها و اطلاعات به روز نیست.

نگاهی به زبان ۵۷

۱۲- کتاب یک اثر مقدماتی برای دانشجویان سال اول دانشگاه در رشته‌های زبان و زبان‌شناسی است، و هیچ نکته جدیدی نبایستی از آن انتظار داشت زیرا برای این منظور، یعنی ارائه نکته جدید، تألیف نشده است.

۱۳- نظم منطقی و انسجام مطالب در هر فصل و کل اثر خوب و قابل قبول است.

۱۴- از منابع موجود برای تبیین موضوعات مورد بحث، به قدر کفایت استفاده شده است به این دلیل که بایستی توجه کرد که کتاب برای چه کسانی نوشته شده است. کتاب ترجمه شده حاضر در سال ۱۹۸۵ چاپ شده است. بنابر این در سال‌های ۸۴ - ۱۹۸۳ نوشته شده است و کتاب تحقیقی هم نیست. بلکه به مقتضای کتاب درسی برای دانشجویان سال اول نوشته شده است. بنابر این برای آن هدف و برای سال‌های ۱۹۸۰ مناسب بوده است.

۱۵- کتاب مورد بررسی ترجمه شده است. اما نویسنده اصلی کتاب (جورج یول) با توجه به این که کتاب را برای دانشجویان سال‌های اول دانشگاه نوشته، ارجاع و استناد دقیق و کلامی زیادی به مؤلف‌های دیگر که از منابع و آثار آنها سود برده، ندارد. لذا در متن کتاب استنادات و ارجاعات ناچیز است و هر چه که بوده، رعایت شده است. اما در پایان هر فصل تحت عنوان «منابعی برای مطالعه بیشتر» فهرستی از ارجاعات با دقت آورده شده است و موضوع آن‌ها و مطالب مورد بحث در آن‌ها را بیان کرده است که مفید است.

۱۶- سعی مترجم در ترجمه کامل متن بوده است. به نظر می‌رسد که مترجم مجموعه‌ای از شیوه‌های ترجمه «واژه به واژه» و ترجمه «مفهومی متن» را در امر ترجمه به کار گرفته است. بدیهی است که ترجمه اثر را نمی‌توان کاری حرفه‌ای و همچنین روان به شمار آورد. در برگ پیوست چندین مورد از جمله‌ها و عبارتهای ترجمه شده که نشانگر عدم روان بودن متن ترجمه است ارائه می‌شود.

۱- ترجمه پیشگفتار مؤلف: «چهار جمله آغازین این بخش «بد» و «نارسا» ترجمه شده است. برای مثال: «در تهیه این کتاب سعی کرده‌ام پژوهشی از آن چه درباره زبان دانسته شده و همچنین روش‌های مورد استفاده زبانشناسان برای رسیدن به آن دانش ارائه دهم. سؤال‌های زیادی درباره ماهیت زبان وجود دارند که هنوز بی‌پاسخ مانده‌اند. زبان‌شناسی - که اغلب آن را مطالعه علمی زبان نامیده‌اند - رشته نسبتاً جدیدی است.»

۵۸ نقدنامه کتب و متون زبان‌شناسی

این متن چند اشکال دارد که باعث عدم روانی آن می‌شود، ترجمه پیشنهادی به شرح زیر است:

«در تهیه این کتاب سعی کرده‌ام پژوهشی درباره دانشی که در مورد زبان داریم و همچنین روش‌های مورد استفاده زبانشناسی برای رسیدن به آن دانش ارائه دهم. پرسش‌های زیادی درباره ماهیت زبان هنوز بی‌پاسخ مانده‌اند؛ زبان‌شناسی - که اغلب آن را مطالعه علمی زبان می‌نامند، دانشی نسبتاً نوپاست.»

در صفحه ۱۰۵ پاراگراف آخر خوب و روان ترجمه نشده است.

ترجمه پیشنهادی من به شرح زیر است:

«بنابر این ما به توصیفی از ساخت عبارتها و جمله‌های زبان نیازمندیم که توجیه‌کننده تمام زنجیره‌های دستور زبان باشد و زنجیره‌های غیر دستوری زبان را شناسایی کند. این گونه توصیف و توجیه ساخت‌های زبان را «دستور» می‌نامیم. یادآور می‌شویم که اصلاح «دستور» پی در پی و برای پدیده‌های زیاد و گوناگون زبان به کار می‌رود.»

فصل دوم کتاب، صفحه ۱۵، دو جمله آخر صفحه ۱۵:

ترجمه پیشنهادی به جای ترجمه انجام شده: «در هنگام بررسی خط باید این نکته را به خاطر داشته باشیم که بسیاری از زبان‌های کشف شده در جهان امروز تنها به صورت گفتاری به کار می‌روند و صورت نوشتاری ندارند.»

در صفحه ۲۵۹ متن ترجمه: «کاربرد بسیاری از این کلمه‌ها به طور... متوقف شده است، که معادل با متن انگلیسی نیست. ترجمه متن بایستی چنین باشد. «بسیاری از واژه‌ها دیگر به کار نمی‌روند، برای مثال...».

در صفحه ۲۵۹ متن ترجمه: «در بعضی از اسمها، نشانی از قرون وسطی وجود دارد» که ترجمه مناسب‌تر آن چنین است: «بعضی اسم‌ها هاله‌ای از قرون وسطی با خود دارند.»

به طور کلی می‌توان گفت چون متن اصلی کتاب برای تدریس در دوره کارشناسی تهیه شده است بایستی «روان خوان» باشد که در برخی موارد چنین نیست. در ترجمه کتاب به فارسی «مبتدا سازی» و جایجایی واژه‌ها و تأکید بر عبارات بر اساس دستور و نحو زبان فارسی توجه نشده است و به همان ترتیب و مبتداسازی واژه‌ها در الگوی انگلیسی رعایت نشده است. که نمونه آن را در مثال‌های عنوان شده در همین صفحه (در مورد صفحه ۲۵۹ متن ترجمه) می‌توان دید.

نگاهی به زبان ۵۹

۱۷- در این کتاب سعی در معادل‌یابی دقیق بوده است. هرچند در چند مورد و مثال، دقت کافی نشده و معادل‌ها گویا نیست که در ص ۵ توضیح داده شده است. ۲- توضیح و نقد مطالب به صورت نگارش، ... «همیشه و با دقت رعایت نشده است. اصولاً کتاب و متن اصلی مقدماتی است و لذا احتیاج به نقد و توضیح چندانی نداشته است. از این دیدگاه شاید انتقادی به مترجم محترم وارد نباشد. معادل‌های اصطلاح‌های ص ۸ اصلی زبان‌شناسی در پاورقی به صورت انگلیسی آورده نشده است که بسیار مفید است.

۱۸- به نظر می‌رسد که ترجمه این کتاب از ویرایش (edition) نخست کتاب باشد که البته به صراحت مشخص نشده است. در هر حال ویرایش دوم کتاب تفاوت‌هایی با ویرایش اول آن (که ترجمه فارسی منطبق با آن است) دارد. به طور مثال فصل یازدهم کتاب ترجمه عبارت است از «معناشناسی و کاربرد شناسی» در حالی که در ویرایش دوم کتاب انگلیسی فصل یازدهم «معناشناسی» و فصل دوازدهم: «کاربردشناسی» است، و از همین جا شماره فصل‌های ویرایش دوم و کتاب ترجمه شده با هم متفاوت‌اند. صفحه ۲۳۲ کتاب ترجمه در مقایسه با ویرایش دوم کتاب فاقد بخش Alternate and languages «primary sign» می‌باشد. این خود نشان می‌دهد که ترجمه کتاب از ویرایش نخست آن بوده است.

در صفحه ۲۷۵ کتاب در مقایسه ویرایش دوم کتاب (صفحه ۲۳۵) فاقد یک بخش مهم به نام the post – Creole continuum می‌باشد.

در صفحه ۲۸۰ کتاب ترجمه در مقایسه با ویرایش دوم کتاب (در صفحه ۴۰ – ۲۲۹) بخش sociolinguistics وجود ندارد؛ و همچنین، توضیحات بخش «گویش‌های اجتماعی» در کتاب ترجمه کمتر از ویرایش دوم کتاب است.

تفاوت‌های متن کتاب ترجمه شده که از ویرایش نخست انگلیسی است نسبت به ویرایش دوم متن انگلیسی بسیار زیادتر از مطالب بالاست بخش‌هایی در فصل‌های دیگر کتاب مانند: بخش «زبان مردان و زنان»، «درونداد زبان آموزی»، و ... در ویرایش دوم کتاب اضافه شده است.

بخش پایانی فصل‌ها، که به سؤال‌ها، موضوع‌ها و پیشنهادات مورد بحث می‌پردازد، نیز در ویرایش دوم متن انگلیسی کامل‌تر است و گسترش یافته است. تعداد مثال‌ها، و نقل قول‌ها از نویسندگان دیگر، و همچنین «منابع برای مطالعه بیشتر» نیز گسترش یافته

۶۰ نقدنامه کتب و متون زبان‌شناسی

است که در متن ترجمه فارسی، به دلیل این که از ویرایش نخست ترجمه شده، وجود ندارد.

کتاب ترجمه شده است، بنابراین انتظاری مبنی بر بهبود محتوای کتاب از سوی مترجم محترم نمی‌توان داشت. البته در صورت نیاز به تجدید چاپ اثر حاضر پیشنهادهایی برای بهبود کیفیت ترجمه آن می‌توان ارائه نمود. در ضمن این که تجدید چاپ کتاب توصیه نمی‌شود. زیرا این کتاب برای دانشجویان مبتدی زبان‌شناسی که زبان اول آن‌ها انگلیسی است نوشته شده است. و چون تنها برای تدریس زبان‌شناسی به دانشجویان رشته‌های انگلیسی است نوشته شده است بهتر است که دانشجویان اصل این کتاب‌ها را به زبان انگلیسی مطالعه کنند.